

Радченко Оксана Олександрівна,

кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного управління та адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, e-mail: radchenko_ar@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9286-0240>

Radchenko Oksana Oleksandrivna,

Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor at the Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Frometivska str., 2, e-mail: radchenko_ar@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9286-0240>

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА СУЧАСНИХ ДЕРЖАВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ

Анотація. Мета роботи. У статті пропонується розгляд проблематики порушення природного балансу життєдіяльності ноосфери Землі та спричиненого цим наростання глобальних екологічних викликів, які стоять перед системами публічного управління національних держав та міжнародною спільнотою в цілому.

Методологія. Методологічним інструментарієм проведеної розвідки є кейс-стаді виконання Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 березня 2021 року «Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації».

Наукова новизна. Обґрунтовано, що ноосфера Землі на початку третього тисячоліття піддається тиску значної кількості глобальних викликів і загроз, які все більше виходять на передній план національної безпеки сучасних держав та екологічної безпеки усього людства. Проаналізовано стан реалізації заходів щодо протидії загрозам екологічній безпеці в Україні, який засвідчив, що лише незначна частина передбачених президентським указом першочергових заходів щодо забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України виявилася вчасно виконаною в повному обсязі.

Висновки. Зроблено висновок, що турбота про збереження природного середовища нашої життєдіяльності все більше виходить на передній план проблематики розвитку людської цивілізації та – врешті-решт – самого її існування. І одним з найголовніших напрямків діяльності усіх національних урядів має стати нова державна екологічна політика, яка функціонально покликана забезпечити досягнення конституційно-гарантованого рівня екологічної безпеки та безпеки життєдіяльності людини й суспільства через формування необхідних для цього політичних, економічних та соціальних умов, а також через проактивну протидію глобальним екологічним загрозам.

Ключові слова: державне управління, державна екологічна політика, екологічна безпека, глобальні виклики, екологічні загрози.

ENVIRONMENTAL SAFETY OF MODERN STATES IN THE FACE OF GLOBAL CHALLENGES AND THREATS

Abstract. *The purpose of the research.* In the article offers consideration of the problem of violation of the natural balance of life of the Earth's noosphere and the resulting increase in global environmental challenges facing the public administration systems of national states and the international community.

Methodology. The methodological tools of the survey are case studies of the Decree of the President of Ukraine "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of March 23, 2021". On challenges and threats to national security of Ukraine in the environmental sphere and priority measures to neutralize them».

Scientific novelty. It is substantiated that the Earth's noosphere at the beginning of the third millennium is under pressure from a significant number of global challenges and threats, which are increasingly coming to the forefront of national security of modern states and environmental security of all mankind. The state of implementation of measures to counteract threats to environmental security in Ukraine was analyzed, which showed that only a small part of the priority measures provided by the presidential decree to ensure environmental security and maintain ecological balance in Ukraine was timely implemented in full.

Conclusions. It is concluded that concern for the preservation of the natural environment of our life is increasingly coming to the forefront of the problems of the development of human civilization and, ultimately, its very existence. And one of the main activities of all national governments should be a new state environmental policy, functionally designed to ensure the achievement of a constitutionally guaranteed level of environmental safety and the safety of human and social life through the formation of the necessary political, economic, and social conditions, as well as through active counteraction to global environmental threats.

Key words: Public administration, state environmental policy, environmental safety, global challenges, environmental threats.

Вступ. Цивілізаційний розвиток людини на Землі за останні століття мав яскраво виражений екстенсивний характер, що поступово призвело до катастрофічних наслідків планетарного масштабу. За визначеннями експертів на сьогодні неймовірними темпами скорочуються придатні для звичного режиму життя і пригідні для землеробства площі земної поверхні. Клімат все більше змінюється, викопних ресурсів вже недостатньо для розвитку найбільших світових економік. У близькій перспективі – виникнення збройних конфліктів за володіння ресурсами, катастрофічні зміни клімату, відсутність питної води і неможливість життя людей на більшій частині планети. Деградація і розкладення суспільства на осіб, які мають усе, і збідніння більшої частини людства та перетворення цих людей на сучасних рабів, різке скорочення населення та навіть реальна загроза вимирання людської популяції як виду. Процес вже запущено, повернути його у зворотному напрямку вже не можна, але зменшити наслідки нашого невдалого господарювання і підготуватися до змін ще реально (Придятько, Кардаш, Колларов, Тютюнник. 2020, с. 87).

Сучасна епоха характеризується геометричним наростанням глобальної нестабільності у її основних вимірах – геополітичному, соціально-економічному, природно-екологічному тощо. Загальна сукупність одночасних проблем порушення природного балансу життєдіяльності ноосфери, які стоять перед системами публічного управління, настільки є великою, що з ними не можуть самостійно впоратися навіть найсильніші держави світу. На переконання експертів, «складність розв'язання глобальних проблем у сучасних умовах полягає в тому, що людство до кінця не усвідомлює необхідності збереження просторової різноманітності й цілісності природних об'єктів, комплексів та продовжує ігнорувати питання екологічної безпеки» (Мельник, Романашенко, Романашенко, 2019, с. 128). Забезпечення екологічної безпеки сучасних країн є неможливим без проведення міжнародних заходів та спільних дій урядових структур, бізнесу та інституцій громадянського суспільства, спрямованих на збереження природного середовища життєдіяльності людства – нашої ноосфери.

Ноосфера Землі на початку третього тисячоліття піддається тиску значної кількості гло-

бальних викликів і загроз, які все більше виходять на передній план національної безпеки сучасних держав та екологічної безпеки усього людства. Не випадково вже на рівні Організації Об'єднаних Націй однією з ключових проблем третього тисячоліття названо катастрофічну деградацію ноосфери і людської цивілізації як її центральної складової. Її одним з найголовніших напрямків діяльності цієї впливовою наднаціональної організації та усіх національних урядів визнається екологічна політика, покликана зупинити хижацьке руйнування глобальної екосистеми, досягти нового врівноваженого стану ноосфери.

Це актуалізує потребу наукового осмислення процесів як глобальних екологічних змін, так і безпосередньо впливу людини на стан навколишнього середовища в контексті забезпечення екологічної безпеки національних держав та усієї світової спільноти, що становить **мету** даної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематиці формування й реалізації державної екологічної політики, екологічної безпеки держави присвячено цілу низку праць українських науковців, насамперед таких, як Г. Буканов, М. Василенко, О. Вишневська, С. Жукаускас, Л. Каденюк, О. Кардаш, Г. Кleshня, Д. Колларов, С. Лутковська, О. Машков, В. Мельник, В. Міхеєв, М. Налісько, Н. Охота, О. Палієнко, Т. Пішеніна, І. Придятько, О. Романашенко, Я. Самосієнко, О. Тимошенко, Н. Тютюнник, В. Чернета та ін., проте у питанні вироблення єдиних методологічних принципів державного управління збереженням природного середовища життєдіяльності людей до цього часу науковці та експерти все ще не дійшли згоди.

Глобальні екологічні виклики.

Гібридні загрози для сучасного світу та України формуються не тільки у військово-політичній та соціально-політичній сферах, а охоплюють всю ноосферу нашої планети. Зокрема, за останні десятиріччя серед найголовніших викликів людству постали глобальні екологічні загрози. Так, викликані стрімкою інтенсифікацією господарчої діяльності людства зміни теплового режиму планети, складу атмосфери й світового океану, фону радіоактивності, критичне забруднення навколишнього середовища токсичними відходами, нестача продовольчих і енергетичних ресурсів, зміна структури та генетичного фонду біологічного складу планети, демографічний дисбаланс людства зумовлюють небезпеку переходу екологічної кризи в еколо-

гічну катастрофу, що загрожує загибеллю всієї цивілізації (Кleshня, 2020, с. 59–60).

За оцінками фахівців, основними загальними глобальними екологічними викликами національній безпеці держави є такі:

- руйнування озонового шару атмосфери: посилення тепличного ефекту в результаті зростання рівня викидів метану, аерозолів, радіоактивних газів, підвищення температури повітря на 1,1–6,4 °С тощо;

- глобальні зміни клімату: танення льодовиків Арктики, підняття рівня Світового океану, зміна частоти та інтенсивності випадання опадів, неповоротні зміни в еко- та біосистемах;

- забруднення Світового океану через екстенсивну діяльність ТНК, захоронення в ньому отруйних і радіоактивних речовин, насичення води вуглекислим газом з атмосфери, надходження антропогенних нафтопродуктів, важких металів і складних органічних сполук;

- зростання кількості населення світу та трансформація детермінантів руху міграційних потоків (екологічні мігранти, екологічні біженці);

- обмеженість доступу до світових ресурсів та непропорційність їх використання країнами світу. За останнє десятиріччя економічно розвинуті країни споживали близько 70% світової енергії та металів, 60% харчових продуктів;

- розповсюдження ядерної, хімічної, біологічної, геофізичної, космічної, психотропної, екологічної зброї та технологій масового ураження;

- динамічне зростання обсягів споживання та дефіциту ресурсного й енергетичного забезпечення (Лутковська, 2020).

Якщо ж говорити більш конкретно про Україну, основними системними екологічними загрозами тут експерти визнають такі:

- значне антропогенне порушення і техногенна перевантаженість території України, зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, у тому числі пов'язаних із веденням бойових дій на території України;

- нераціональне, виснажливе використання природних ресурсів, як невідновлюваних, так і відновлюваних;

- негативні соціально-екологічні наслідки Чорнобильської катастрофи;

- погіршення екологічного стану водних басейнів, загострення проблеми транскордонних забруднень та якості води;

- загострення техногенного стану гідротехнічних споруд каскаду водосховищ на р. Дніпро;

– неефективність заходів щодо подолання негативних наслідків та іншої екологічно небезпечної діяльності;

– посилення впливу шкідливих генетичних ефектів у популяціях живих організмів, зокрема генетично змінених організмів, та біотехнологій;

– застарілість та недостатня ефективність комплексів з утилізації токсичних і екологічно небезпечних відходів (Машков, Міхеєв, Жукаускас, 2020, с. 63).

Причинами надзвичайних ситуацій екологічного характеру в Україні називають також:

1) невідповідальне ставлення до своїх вчинків як власників підприємств, так і державних службовців, покликаних контролювати стан і рівень шкідливих викидів на виробництві;

2) екстенсивний промисловий розвиток та урбанізація, які збільшують ризик виникнення надзвичайних ситуацій та випереджають можливості урядів у розвитку інфраструктури для боротьби з катастрофами, що породжує значну уразливість і велику залежність від міжнародної допомоги;

3) воєнні (збройні) конфлікти, які завдають не виправдану шкоди природі;

4) недостатній розвиток безпечних технологій, забезпечення виробництва наявністю ресурсів, використовуваних для зниження вірогідності виникнення драматичних наслідків його функціонування, прогнозування природних катастроф і концентрацією засобів на ліквідацію їх наслідків тощо (Самосієнко, Налисько, Тимошенко, Чернета, 2020, с. 136–137).

Таким чином, турбота про збереження природного середовища нашої життєдіяльності все більше виходить на передній план проблематики розвитку людської цивілізації та – врешті-решт – самого її існування. Найбільш вдало із цього приводу висловився перший космонавт України Леонід Каденюк, який зазначив: «Слід нарешті зрозуміти, що екологічна безпека є складовою частиною загальної безпеки, добробуту і миру на Землі та обов'язковою передумовою сталого розвитку» (Каденюк, 2017, с. 73). Невипадково затверджені у вересні 2015 р. на Саміті Організації Об'єднаних Націй зі сталого розвитку та прийняття Порядку денного розвитку після 2015 року Цілі сталого розвитку (ЦСР) та прийняті відповідно до них уточнені Цілі сталого розвитку для України передбачають виконання завдань ЦСР за чотирма ключовими напрямками:

1. Справедливий соціальний розвиток.
2. Стале економічне зростання та зайнятість.
3. Ефективне управління.

4. Екологічна рівновага та розбудова стійкості (Цілі сталого розвитку, с. 9).

Як бачимо, один із цих ключових напрямків безпосередньо відображає зміст і цілепокладання екологічної функції держави. Більше того – 6 з 17 головних цілей сталого розвитку для України так чи інакше стосуються екологічної безпеки, збереженню довкілля (Ціль 6 – Чиста вода та належні санітарні умови; Ціль 7 – доступна та чиста енергія; Ціль 12 – відповідальне споживання та виробництво; Ціль 13 – пом'якшення наслідків зміни клімату; Ціль 14 – збереження морських ресурсів та Ціль 15 – захист і відновлення екосистем суші). Відповідно до цих Цілей ефективно збереження природного середовища України для сучасних і майбутніх поколінь можливе лише завдяки чітко спланованим і організованим заходам з формування та реалізації сучасної державної екологічної політики.

Заходи щодо протидії глобальним викликам і екологічним загрозам в Україні.

Як свідчить доктор економічних наук Т.І. Пішеніна, «нині існують два підходи до розв'язання екологічної проблеми. Глобалістичний підхід базується на тому принципі, що розвинуті країни зі своїм великим потенціалом зможуть знищити весь світ, а тому іншим країнам для забезпечення екологічної безпеки слід бути відкритішими. Більшість розвинутих країн намагається отримати очевидні переваги від процесів глобалізації. Сучасний підхід спирається на визнання пріоритету національної безпеки, що досягається на основі самозабезпечення шляхом сталого розвитку власної екологічної безпеки виробництва, яка базується на концепції багатофункціональності безпеки країни. Існування цього підходу пояснюється тим, що в сучасному світі головним фактором прийняття найважливіших рішень і досі залишаються національні держави, якими б особливостями та відмінностями відносно внутрішнього устрою вони не відрізнялися. Тому, діючи на світовій арені, кожна держава піклується, перш за все, про власні інтереси» (Пішеніна, 2013, с. 21). Однак проявів усвідомленої позиції України щодо її екологічних інтересів, чіткої стратегії, й – головне – відповідних дій за часи незалежності так і не прослідковується, адже, як зазначає наш співвітчизник О. Палієнко, «Україна є однією з найбільш неблагонадійних в екологічному відношенні країн Європи. Економіка країни формувалась без урахування об'єктивних потреб та інтересів населення, в той час як фінансування природоохоронних заходів здійснювалось за

залишковим принципом. Внаслідок цього її економіка перенасичена хімічними, металургійними та гірничорудними виробництвами із застарілими технологіями і значним руйнівним впливом на навколишнє середовище» (Палієнко, 2017, с. 147).

Не можна сказати, що органи публічного врядування України нічого не роблять в плані протидії глобальним викликам і екологічним загрозам. Так, саме на зменшення наслідків екологічного руйнування ноосфери було спрямовано виданий 23 березня 2021 року Президентом України В. Зеленським Указ «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 березня 2021 року «Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації» (Про рішення Ради національної безпеки..., 2021). Цим Указом Кабінету Міністрів України було доручено здійснити низку невідкладних заходів, спрямованих на забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України.

Визначені терміни вже минули, тож спробуємо проаналізувати стан виконання урядом поставлених Президентом завдань. Так, серед основних завдань мало бути:

- невідкладна розробка та затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2021–2025 роки;

- підготовка та опублікування щорічної Національної доповіді про стан навколишнього природного середовища в Україні;

- підготовка та затвердження водної стратегії України на період до 2050 року;

- підготовка та затвердження державної стратегії управління лісами України до 2035 року; порядок організації охорони і захисту лісів та основні засади (стратегію) державної політики у сфері лісових відносин;

- створення у шестимісячний строк відкритого електронного державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- внесення на розгляд Верховної Ради України проекту законів щодо змін до Кримінального кодексу України стосовно встановлення кримінальної відповідальності за правопорушення в екологічній сфері;

- внесення змін до Закону України «Про охорону атмосферного повітря» стосовно запровадження обов'язкових автоматизованих систем контролю викидів забруднюючих речовин, визначення якості атмосферного повітря та оцінки впливу його забруднення на здоров'я та життєдіяльність населення;

- актуалізація Загальнодержавної програми зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему, затвердженої Законом України від 15 січня 2009 року № 886-VI;

- подання до Верховної Ради України проекту закону щодо екологічного страхування та низка інших невідкладних умов (Про рішення Ради національної безпеки..., 2021).

Проведений станом на початок листопада 2021 р. аналіз урядового та законодавчого офіційних веб-порталів дає підстави стверджувати, що лише незначна частина передбачених президентським указом першочергових заходів щодо забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України виявилася вчасно виконаною в повному обсязі.

Так, виконано:

- певна частина вимог щодо посилення адміністративної та кримінальної відповідальності за правопорушення в екологічній сфері була внесена до Кримінального кодексу України 15 липня 2021 р. (Ст. 47. «Порушення права державної власності на надра» та Ст. 240 «Порушення правил охорони або використання надр, незаконне видобування корисних копалин») (Про внесення змін..., 2021);

- 8 вересня 2021 р. офіційно на веб-порталі #ЕкоСистема (<https://eco.mepg.gov.ua/>) запущено відкритий електронний державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Виконано частково:

- Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2021–2025 роки формально затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2021 р. № 443-р. (Про затвердження Національного плану..., 2021), проте детальне ознайомлення з ним залишає враження, що це насправді не стільки план дій, скільки декларація намірів та інформаційно-рекламної кампанії;

- завдання підготовки та затвердження державної стратегії управління лісами України до 2035 року, причому власне підготовка законопроекту та виставлення його на обговорення громадськості відбулося ще 26 жовтня 2020 року (Повідомлення про оприлюднення проекту..., 2020), тобто фактично за півроку до постановки цього завдання в Указі Президента України! За рік ця стратегія так не є затвердженою. Так само виставлено на обговорення 14 червня 2021 р. але так і не затверджено проект Водної стратегії України.

Не виконано:

– ситуація щодо щорічної Національної доповіді про стан навколишнього природного середовища в Україні виглядає чистою підміною понять. Адже формально Міндовкілля 2 серпня виставило на своєму офіційному сайті таку доповідь, правда не за 2020 рік, а за 2019-й! Це при тому, що протягом 2009–2012 років така доповідь подавалася наприкінці грудня саме за актуальний рік, а у 2020-му було одразу виставлено дві доповіді за попередні роки;

– подібну ситуацію маємо й з внесенням змін до Законів України «Про охорону атмосферного повітря» та «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами» стосовно запровадження обов'язкових автоматизованих систем контролю викидів забруднюючих речовин та посилення вимог до викидів озоноруйнівних речовин і фторованих парникових газів. Формально зміни ніби то внесено (Законом України № 1687-IX від 15 липня 2021 р.), проте в тексті немає жодної згадки про «обов'язковість» чи щось подібне, а лише констатується, що такі «правовідносини регулюються Законом України «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами», в той час як жодних змін до цього закону не вносилося з моменту його прийняття у 2019 році й офіційний текст зазначеного закону також не містить затребуваних Президентом вимог (Про регулювання господарської діяльності..., 2019). Так само не змінювався з моменту прийняття 12.12.2020 р. і не має необхідних вимог закон «Про охорону атмосферного повітря» (Про охорону атмосферного повітря..., 2020);

– подання до Верховної Ради України проекту закону щодо екологічного страхування, проте й досі ані в цілому в законодавчій базі, ані в проектах на офіційному сайті законодавства України такий проект чи закон не фігурує.

– завдання «актуалізації Загальнодержавної програми зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему» також залишилось абсолютно невиконаним – досі цей закон і ця програма залишаються в редакції від 01.01.2019 року.

Як свідчить наведений аналіз, більшість встановлених Президентом доручень Кабінету міністрів України досі є нереалізованими в достатньому обсязі. Відтак вимогою часу є реформування всієї системи публічного управління України й, зокрема – системи екологіч-

ної безпеки. Необхідним є запровадження такої моделі публічного управління, за якої можливе задоволення життєвих потреб не тільки сучасних, але й майбутніх поколінь (Лутковська, 2020). Моделі, на нашу думку, свідомо-раціональної та морально-відповідальної перед нашими нащадками, моделі, яка буде формуватися державами й підтримуватися суспільством на основі принципів екологічного господарювання, базування промисловості на відновлювальних джерелах енергії та в поєднанні зі збереженням природних механізмів саморегуляції ноосфери й її складових підсистем. Моделі, яка базується на гуманітарних ціннісних засадах свідомого вибору й свідомого та відповідального споживання. Так, за своєю антропологічною сутністю «людина сама по собі має бажання до задоволення інстинктів-потреб всіх категорій, обмежених хіба що конкретно-історичними та природно-географічними умовами. Однак, входячи до певної спільноти, індивід стикається з тим, що його інтереси перетинаються з подібними інтересами інших членів даної спільноти. Узгодити взаємосуперечливі інтереси може лише суспільство – нормами табу, моралі, права. Так виникає державно-політичний вимір – як простір гармонізації таких, що перетинаються, інтересів членів локальної людської спільноти» (Радченко, 2008, с. 279). Це означає, що людина має брати у природи стільки ж, скільки і віддавати їй в ході суспільної життєдіяльності та господарювання. Це необхідна й ключова умова екологічної безпеки – врахування інтересів майбутніх поколінь через обмеження використання невідновлюваних ресурсів нашими сучасниками на всій планеті.

У свою чергу, це вимагає, на думку Г.М. Буканова, «створення системи відносин, що не існувала раніше, при якій кожна людина в силу свого виховання дбатиме про природу, буде підтримувати її в сприятливому стані; докорінна зміна ставлення до природи» (Буканов 2020, с. 63).

Хочемо звернути увагу, що публічне управління – це не тільки один з видів людської діяльності, це діяльність інституційна та системотворча, оскільки за умови правильної організації вона утворює нову системну якість життя, а за неправильної – призводить до хаосу й суспільно-політичних криз. Сучасна публічна політика та публічне управління перебуваючи у системному взаємозв'язку один з одним, взаємно обумовлюють одна одне, посилюють або ж послаблюють ефективність кожної з їх складових ланок.

Однією з таких надважливих в сучасних умовах ланок і є державна екологічна полі-

тика, яка функціонально покликана забезпечити досягнення конституційно-гарантованого рівня екологічної безпеки та безпеки життєдіяльності людини й суспільства через формування необхідних для цього політичних, економічних та соціальних умов, а також через проактивну протидію глобальним екологічним загрозам. До таких умов науковці О.М. Вишневська, М.Ю. Василенко та Н.В. Охота відносять, зокрема:

- адаптацію законодавства держав світу до норм міжнародного права;
- обов'язкове виконання усіх зобов'язань відповідно до ратифікованої Паризької угоди, посилення рівня обмежень для усіх сторін;
- підвищення рівня інвестиційної привабливості, мотивацію потенційних інвесторів до практичної реалізації екологічних проєктів, техніко-технологічне оновлення, екологізацію виробництв;
- підвищення рівня соціальності відповідальності, екологічної свідомості, поширення сфери екологічної освіти;
- забезпечення результативності екологічного моніторингу з метою швидкої й результативної адаптації управлінських рішень;
- підвищення рівня відповідальності за порушення ратифікованих екологічних норм й зобов'язань, введення відповідних санкцій тощо;
- нейтралізацію транскордонних небезпек, які можуть спричинити посилення негативних екологічних проявів на територіях держав та регіонів світу (Вишневська, Василенко, Охота, 2020, с. 44–45).

Висновки.

Таким чином, є очевидним загальнопланетарний та гуманітарний характер політики екологічної безпеки в публічному управлінні сучасних держав. Тому в якості узагальнюючого висновку проведеної розвідки вважаємо за доцільне навести думку науковця Національної академії державного управління при Президентові України Г. М. Клешня: «Мусимо визнати, що екологічна криза – це в основному філософсько-ідеологічна криза, світоглядна криза, яка не підпорядкована лише економічним факторам розвитку. Хочемо акцентувати увагу на тому, що із усіх всезагальних моральних законів, що ними керується людство, лише екологічний імператив виходить за межі світу людей, і має надлюдське, ноосферне значення, що може розглядатися як відправна точка формування сучасного наукового дискурсу та розуміння його сутності» (Клешня, 2020, с. 59).

На нашу думку, протидія глобальним викликам і загрозам ноосфері Землі у методологічному плані реалізації державної екологічної політики в діяльності органів публічного врядування має передбачати таку низку інструментально-операційних дій:

- моніторинг та прогнозування аварійних, природно-катастрофічних та техногенних загрозливих ситуацій;
- оцінка наявного рівня загроз (ризиків) екологічному стану довкілля в рамках тієї чи іншої сфери (галузі) компетенції даного органу;
- ідентифікація джерел небезпеки, усвідомлення рівня загрозливості проблеми та невідкладності її усунення;
- діагностика проблеми та визначення оптимального набору заходів щодо зниження існуючого рівня екологічної небезпеки;
- підготовка та ухвалення управлінського рішення, верстка плану проведення відповідних заходів, закріплення відповідальних осіб та строків виконання тощо;
- здійснення управлінських, інженерних та технічних заходів із підвищення надійності, продовження ресурсу безаварійної експлуатації промислового та іншого устаткування, обладнання тощо;
- проведення інформаційної кампанії з роз'яснення запланованих природоохоронних заходів, залучення до реалізації та громадського контролю виконання представників суспільного сектору.

У цілому ж пріоритетами в діяльності систем екологічної безпеки держави мають бути: орієнтація на безпеку життя і здоров'я людей як найвищу цінність держави; забезпечення стійкості екосистем – величина антропогенного впливу не повинна перевищувати величини гранично допустимих навантажень на екосистему; постійний моніторинг та інтегральна оцінка ризиків і небезпек екологічного характеру, що дозволяють своєчасно виявляти та попереджувати потенційно небезпечні тенденції, порушення балансу відтворення екологічних процесів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буканов Г.М. Дискусійні аспекти характеристики елементів структури екологічної безпеки. *Журнал східноєвропейського права*. 2020. № 78. С. 60–66.
2. Вишневська О.М., Василенко М.Ю., Охота Н.В. Пріоритетні підходи розвитку глобального світу – екологічна безпека. *Modern economics*. 2020. № 20. С. 41–46.

3. Каденюк Л.К. Ідея Екологічної Конституції Землі як фактор національної і глобальної безпеки. *Вісник Національної академії наук України*, 2017. № 3. С. 65–74.
4. Кleshnya Г.М. Екологічний імператив як фактор антропологічної безпеки сучасного суспільства. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія*. 2020. № 1. С. 57–63.
5. Лутковська С.М. Сутність системи екологічної безпеки сталого розвитку в умовах глобальної економіки. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_4_32.
6. Машков О.А., Міхеєв В.С., Жукаускас С.В. Створення системи підтримки інформаційних екологічних рішень як системне забезпечення екологічної безпеки держави. *Науковий часопис Академії національної безпеки*. 2020. № 1-2. С. 58–76.
7. Мельник В.І. Романащенко О.А., Романащенко І.О. Проблеми та перспективи вдосконалення політики екологічної безпеки в Україні. *Інженерія природокористування*. 2019. № 2. С. 126–131.
8. Палієнко О.А. Аналіз і шляхи вирішення проблем екологічної безпеки в Україні. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія : Механіко-технологічні системи та комплекси*. 2017. № 19. С. 147–151.
9. Пішеніна Т.І. Інституційне забезпечення екологічної безпеки в системі економічних відносин. *Економічний часопис – XXI*. 2013. № 1-2(1). С. 19–22.
10. Повідомлення про оприлюднення проєкту Державної стратегії управління лісами України до 2035 року. *Офіційний портал Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України*. 26.10.2020 р. URL: <https://mepr.gov.ua/news/36108.html>.
11. Придятько І.В., Кардаш О.Ю., Колларов Д.О., Тютюнник Н.Л. Розвиток альтернативної енергетики України в контексті забезпечення енергетичної та екологічної безпеки держави. *Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія : Електротехніка і енергетика*. 2020. № 2. С. 87–91.
12. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за незаконне видобування корисних копалин»: Закон України № 1685-IX від 15.07.2021. *Урядовий кур'єр*. № 157 від 14.08.2021.
13. «Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року». Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2021 р. № 443-р. *Урядовий кур'єр*. № 99 від 26.05.2021.
14. «Про охорону атмосферного повітря». Закон України № 2707-ХІІ від 16.10.1992 р. в редакції від 05.08.2021 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 50. Ст. 678.
15. «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами». Закон України № 376-IX від 12.12.2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 21. Ст. 145.
16. Радченко О.В. Антропологічна природа ціннісної системи суспільства. *Теорія та практика державного управління*. 2008. Вип. 2(21). С. 275–282.
17. Самосієнко Я.Б. Налісько М.М., Тимошенко О.А., Чернета В.М. Проблеми та шляхи поліпшення екологічної безпеки в Україні. *Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури*. 2020. № 6. С. 133–139.
18. «Прорішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 березня 2021 року «Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації»: Указ Президента України № 111/2021 від 23 березня 2021 р. *Офіційний вісник Президента України*. 2021. № 6 від 02.04.2021. С. 106, стаття 1249, код акта 103740/2021.
19. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Київ : Мінекономрозвитку, 2017. 174 с.

REFERENCES

1. Bukanov G. M. (2020). Dyskusiyni aspekty kharakterystyky elementiv struktury ekolohichnoyi bezpeky [Discussion aspects of the characteristics of the elements of the structure of environmental safety]. *Journal of Eastern European Law – Journal of Eastern European Law*. Vol. 78. 60-66. [in Ukrainian]
2. Vyshnevskaya O. M., Vasylenko M. Y., Okhota N. V. (2020). Priorityetni pidkhody rozvytku hlobal'noho svitu – ekolohichna bezpeka [The priority approaches to the development of the global world are environmental security]. *Modern economics*. Vol. 20. 41-46. [in Ukrainian]
3. Kadenyuk L. K. (2017). Ideya Ekolohichnoyi Konstytutsiyi Zemli yak faktor natsional'noyi i hlobal'noyi bezpeky [The idea of the Ecological Constitution of the Earth as a factor of national and global security]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrayiny – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*. Vol. 3. 65-74. [in Ukrainian]
4. Kleshnya H. M. (2020). Ekolohichnyy imperatyv yak faktor antropolohichnoyi bezpeky suchasnoho suspil'stva [Ecological imperative as a factor of anthropological security of modern society]. *Visnyk Natsional'noho aviatsiynoho universytetu. Filosofiya. Kul'turolohiya – Bulletin of the National Aviation University. Philosophy. Culturology*. Vol. 1. 57-63. [in Ukrainian]
5. Lutkovska S. M. (2020). Sutnist' systemy ekolohichnoyi bezpeky staloho rozvytku v umovakh hlobal'noyi ekonomiky [The essence of the system of ecological security of sustainable development in the global economy]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*. 2020. Vol. 4. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_4_32 [in Ukrainian]
6. Mashkov O. A., Mikheyev V. S., Zhukauskas S. V. (2020). Stvorennya systemy pidtrymky informatsiynykh ekolohichnykh rishen' yak systemne zabezpechennya ekolohichnoyi bezpeky derzhavy [Creat-

- ing a system of support for environmental information solutions as a system of environmental security of the state]. *Naukovyy chasopys Akademiyi natsional'noyi bezpeky – Scientific journal of the Academy of National Security*. Vol. 1-2. 58-76. [in Ukrainian]
7. Melnyk V. I., Romanashenko O. A., Romanashenko I. O. (2019). Problemy ta perspektyvy vdoskonalennya polityky ekolohichnoyi bezpeky v Ukraini [Problems and prospects for improving environmental safety policy in Ukraine]. *Inzheneriya pryrodokorystuvannya – Environmental engineering*. Vol. 2. 126-131. [in Ukrainian]
  8. Paliyenko O. A. (2017). Analiz i shlyakhy vyrishennya problem ekolohichnoyi bezpeky v Ukraini [Analysis and ways to solve problems of environmental safety in Ukraine]. *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu «KHPI». Seriya : Mekhaniko–tekhnolohichni systemy ta komplekxy – Bulletin of the National Technical University «KhPI». Series: Mechanical-technological systems and complexes*. Vol. 19. 147–151. [in Ukrainian]
  9. Pishenina T. I. (2013). Instytutysyne zabezpechennya ekolohichnoyi bezpeky v systemi ekonomichnykh vidnosyn [Institutional support of ecological safety in the system of economic relations]. *Ekonomichnyy chasopys–XXI – Economic Journal – XXI*. Vol. 1–2(1). 19–22. [in Ukrainian]
  10. Povidomlennya pro oprylyudnennya projektu Derzhavnoyi stratehiyi upravlinnya lisamy Ukrainy do 2035 roku [Notice of promulgation of the draft State Forest Management Strategy of Ukraine until 2035]. *Official portal of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine*. 26.10.2020 p. Retrieved from: <https://mepr.gov.ua/news/36108.html> [in Ukrainian]
  11. Prydatko I. V., Kardash O. Y., Kollarov D. O., Tyutyunyk N. L. (2020). Rozvytok al'ternatyvnoyi enerhetyky Ukrainy v konteksti zabezpechennya enerhetychnoyi ta ekolohichnoyi bezpeky derzhavy [Development of alternative energy of Ukraine in the context of ensuring energy and environmental security of the state]. *Naukovi pratsi Donets'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu. Seriya : Elektrotekhnika i enerhetyka – Scientific works of Donetsk National Technical University. Series: Electrical Engineering and Energy*. Vol. 2. 87-91. [in Ukrainian]
  12. Zakon Ukrainy “Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo posylennya vidpovidal'nosti za nezakonne vydobuvannya korysnykh kopalyn”: vid 15.07.2021. № 1685-IX [Law of Ukraine: “About modification of some legislative acts of Ukraine concerning strengthening of responsibility for illegal extraction of minerals” from 15.07.2021. № 1685-IX]. *Uryadovyy kur'yer – Government courier*. № 157 from 14.08.2021. [in Ukrainian]
  13. Rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy: “Pro zatverdzhennya Natsional'noho planu diy z okhorony navkolyshn'oho pryrodnoho seredovyscha na period do 2025 roku” vid 21 kvitnya 2021 r. № 443-p [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine: “On approval of the National Action Plan for Environmental Protection until 2025” of April 21, 2021 № 443-p]. *Uryadovyy kur'yer – Government courier*. № 99 from 26.05.2021. [in Ukrainian]
  14. Zakon Ukrainy “Pro okhoronu atmosferneho povitrya” vid 16.10.1992 r. v redaktsiyi vid 05.08.2021 r. № 2707-XII [Law of Ukraine: “On protection of atmospheric air” of October 16, 1992, as amended on August 5, 2021 № 2707-XII]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy – Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 1992, № 50, str.678. [in Ukrainian]
  15. Zakon Ukrainy “Pro rehulyuvannya hospodars'koyi diyal'nosti z ozonoruynivnymi rehovynamy ta ftorovanyymi parnykovyymi hazamy” vid 12.12.2019 r. № 376-IX [Law of Ukraine: “On regulation of economic activity with ozone-depleting substances and fluorinated greenhouse gases” of 12.12.2019 № 376-IX]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy – Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 2020, № 21, str.145. [in Ukrainian]
  16. Radchenko O. V. (2008) Antropolohichna pryroda tsinnisnoyi systemy suspil'stva [Anthropological nature of the value system of society]. *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya – Theory and practice of public administration*. Vol. 2 (21). 275 – 282. [in Ukrainian]
  17. Samosiyenko Y. B., Nalys'ko M. M., Tymoshenko O. A., Cherneta V. M. (2020). Problemy ta shlyakhy polipshennya ekolohichnoyi bezpeky v Ukraini [Problems and ways to improve environmental safety in Ukraine]. *Visnyk Prydniprov's'koyi derzhavnoyi akademiyi budivnytstva ta arkhitektury – Bulletin of the Dnieper State Academy of Civil Engineering and Architecture*. Vol. 6. 133-139. [in Ukrainian]
  18. Ukaz Prezydenta Ukrainy “Pro rishennya Rady natsional'noyi bezpeky i oborony Ukrainy vid 23 bereznya 2021 roku «Pro vyklyky i zahrozy natsional'niy bezpetsi Ukrainy v ekolohichniy sferi ta pershocherhovi zakhody shchodo yikh neytralizatsiyi” vid 23 bereznya 2021 r. № 111/2021 [Decree of the President of Ukraine “On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of March 23, 2021» On the challenges and threats to national security of Ukraine in the environmental sphere and priority measures to neutralize them”: of March 23, 2021 № 111/2021. *Ofitsiyyny visnyk Prezydenta Ukrainy – Official Gazette of the President of Ukraine*. 2021. №6 from 02.04.2021. pp. 106, s. 1249, kod 103740/2021 [in Ukrainian]
  19. Tsili Staloho Rozvytku: Ukrainina. Natsionalna dopovid (2017) [Sustainable Development Goals: Ukraine. National Report]. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. Kyiv: Ministry of Economic Development. 174 p. [in Ukrainian]